

مقدمه

با توجه به کمبود منابع خوراکی دام در دنیا، ضرورت شناسایی و فرآوری منابع خوراکی جدید و کاربرد آن در جیره‌های خوراکی دام و طیور از برنامه‌های مهم مورد توجه کشورهای پیشرفته جهان و ایران شده است. گیاه کنگر از گیاهان مناطق کوهستانی و نیمه استپی ایران است که تکثیر آن با فراوانی در طبیعت بطور خود به خود صورت می‌گیرد. این گیاه در کشورهای آسیایی از جمله ایران در حوزه زاگرس رویشگاه وسیعی دارد، بنابراین در ایران و استان شناسایی و فرآوری مناسب منابع غذایی دامها در اولویت قرار گرفت، تا به دور از وابستگی و صرف هزینه‌های هنگفت به خوراک مناسبی برای تعلیف دامها دست یابند و تولیدکنندگان با تولید گوشت و شیر بیشتر نیاز پروتئینی جامعه را از طریق فرآوردهای دامی تأمین نمایند.

خارهای گیاه کنگر از عوامل ایجاد زخم شکمبه بوده و بکارگیری آن را در تغذیه نشخوارکنندگان محدود می‌کند. این گیاه عمدتاً به تغذیه تک‌سُمان (اسب، قاطر و الاغ) می‌رسید. دامداران پس از فرآوری و خرد کردن کنگر، به دلیل کم بودن میزان ارزش غذایی آن از نظر پروتئین خام، راغب به تعلیف آن به دامهای خود نبودند. به منظور بهبود ارزش غذایی گیاه کنگر با استفاده از عناصر غنی سازی اوره و ملاس به مقدار لازم به گیاه کنگر اضافه می‌شود. با آموزش لازم در نحوه انجام سیلوی کنگر و کاربرد آن در تغذیه دام، میتوان به دامداران کمک کرد تا هر ساله با برداشت گیاه کنگر از مراتع اطراف دامداری و سیلوی آن با هزینه کمتر، بخش عمده‌ای از خوراک مورد نیاز دام خود را تامین کنند. دامداران می‌توانند با سیلوی کنگر برداشت شده، علوفه‌ای سالم و غنی شده با انرژی و پروتئین مناسب برای دامهای خود فراهم کنند. استفاده از کنگر در تغذیه دام، دامداران را در حفظ و صیانت از رویشگاههای کنگر نیز تشویق خواهد کرد.

مشخصات گیاه‌شناسی کنگر

کنگر با نام علمی (*Gundelia tournefortii*) از خانواده (Compositae)، گیاهی است چند ساله که توسط بذر و ریشه‌های خزنده تولید مثل می‌کند. خودرو با برگ‌های خاردار و ساقه‌های ضخیم شبیه به کرفس، این گیاه دارای دو گونه، کنگر صحرايي (خارابی) و کنگر فرنگی است. دمبرگ داخلی سفید رنگ، راس ساقه و هاگدان قسمت‌های خوراکی این گیاه را تشکیل می‌دهد که در سوپ، خورش و سالاد استفاده می‌شود. این گیاه به دلیل نقش کمکی در هضم مواد غذایی مورد توجه قرار گرفت و در قرن شانزدهم میلادی در اروپا یکی از

کنگر

PTMP/SK/R&D/A/ Gundelia 01 /01062021

سبزیجات معروف بود. با توجه اینکه مغز دانه کنگر اهلی دارای میزان بالایی روغن و درصد بالایی اسید چرب غیر اشباع است میتوان این گیاه را به عنوان یک منبع تولید روغن نباتی مطرح کرد.

جدول ۱- مشخصات گیاهشناسی کنگر

کنگر	نام فارسی
Gundelia	نام انگلیسی
Gundelia tournefortii	نام علمی
Compositae	خانواده

شکل ۱- آشنایی با بوته، برگ، ساقه و گل کنگر خاردار

نیازهای اکولوژیکی کنگر

نتایج نشان داد که این گیاه در بارندگی متوسط سالانه ۸۸۰ میلی‌متر، دمای متوسط ۱۶ درجه سانتی‌گراد، بافت خاک لومی رسی، اسیدیته ۸/۳ و هدایت الکتریکی ۰/۱۶ میلی موس بر سانتی‌متر رویش دارد. سبز شدن برگ‌های جوان گیاه در اوایل اسفند ماه شروع شده و فاز رویشی گیاه تا اواسط فروردین ماه به طول می‌انجامد. در اواسط فروردین به بعد کپه‌ها ظاهر شده و در اواسط اردیبهشت ماه گیاه به بذر می‌نشیند و در اواسط خرداد ماه بذر آن‌ها می‌رسد.

دامداران، قسمت هوایی کنگر را در اواخر فصل رویش جمع‌آوری کرده و در زمستان به تغذیه دام می‌رسانند. این گیاه در فصل بهار در ابتدای رویش اولیه نیز مورد چراء قرار می‌گیرد اما وقتی که گیاه از حالت سبز رنگ به زردی متمایل می‌گردد دامداران اقدام به چیدن، جمع‌آوری، خشک کردن و انبار نمودن آن می‌کنند.

برداشت

ابتدا مناطق پراکنش گیاه کنگر شناسایی شده و سپس در مرحله دانه‌بندی، که مرحله‌ای بین گلدهی و خشکی می‌باشد، طبق عرف دامداران برداشت انجام می‌شود. کنگر برداشت شده پس از هوادهی مناسب، خشک شده و از مزرعه جمع‌آوری و بوسیله خرم‌نکوب به قطعات ۳-۴ سانتیمتری خرد شد و متوسط برداشت آن ۲-۱/۵ تن علوفه خشک در هکتار است. در این حالت علوفه خرد شده کنگر ۹۳ درصد ماده خشک و ۷ درصد رطوبت دارد در صورتی که دستگاه چاچر در منطقه باشد پس برداشت کنگر بوسیله چاچر به قطعات ۵ تا ۴ سانتی متری آماده سیلو می‌شود. در این حالت کنگر ۶۰ تا ۷۰ درصد رطوبت و ۳۰ تا ۴۰ درصد ماده خشک دارد، و نیازی به اضافه کردن آب نیست.

عملیات سیلوی کنگر با رعایت اصول غنی‌سازی سیلوی کنگر انجام می‌شود. سپس برابر ۶۰ درصد وزن هر ۱۰۰ کیلو وزن علوفه خشک با چهار کیلوگرم اوره و ۱۰ کیلوگرم ملاس محلول تهیه می‌شود بوسیله آب پاش بر روی هر ۱۰۰ کیلوگرم کاه کنگر به نحوی محلولپاشی می‌شود که رطوبت در همه جای علوفه به صورت یکنواخت پخش گردد. پس از این، مواد سیلویی مورد نظر فشرده می‌شود. بعد از این، سیلو با کاه و گل و نایلون به نحوی پوشانده می‌شود که نوسانات جوی و جریان باد و هوای بیرون به داخل آن نفوذ نکند.

شکل ۲- رویش خودرو کنگر خاردار در مراتع و مناطق کوهستانی

منبع

استادیان، صدیف؛ امیری فرد، روح الله. (۱۳۹۳). سیلوی کنگرو کاربرد آن در تغذیه دام. کهگیلویه و بویراحمد: مدیریت هماهنگی ترویج کشاورزی
زارعی غلامرضا، مروتی ابوالفضل، زارع زاده عباس & غنی پورمیبیدی ایمان. مطالعه برخی ویژگی های اکولوژیک و محتوای دانه کنگر اهلی (*Gundelia tournefortii* L) در منطقه خاتم استان یزد